

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska

číslo 3 / 2011 / ročník XXI

STÁLÁ EXPOZICE

- Historie Mariánské Týnice a mariánský kult:
- Nejnovější archeologické nálezy
- Santiniho stavba barokního objektu
- Osudy po zrušení kláštera a obnova a rekonstrukce
- Mariánské poutní místo, sochy, obrazy
- Historický vývoj severního Plzeňska:
- pravěké dějiny - archeologické nálezy
- Národopisná expozice
- lidové zvyky, včelařství, kaple s lidovým umění, interiér venkovského domu - komora a jizba, stodola a zemědělské nářadí
- Slévárna litiny a výrobky plaské železářny z 19. století
- Venkovská kovárna
- Život ve městě - obchod a řemeslnické dílny, domácnost, dobová hospoda (nově od října 2010)
- Gotická kaple
- Galerie světců
- Oratoř
- Umělecké vybavení prostředí společenských elit
- Stará škola (nově od dubna 2011)
- Kostel Zvěstování Panny Marie:
- rekonstruovaná památka vrcholného baroka, obnovená kopule a interiér s freskovou výzdobou
- Patnáct let obnovy Mariánské Týnice (součást vstupní expozice)

VÝSTAVY

ŽELEZNIČNÍ A LETECKÉ MODEL Y

sdružení modelářů Tachov a Kaznějov

13. 9.–30. 10. 2011

PETR BRANDL - restaurované

obrazy - Zavraždění sv. Václava, Smrt sv. Isidora, Stětí sv. Barbory (kostel Zvěstování P. Marie - časově neomezeno)

DALŠÍ AKCE

BRAMBOROVÁNÍ

- **podzimní oživlá prohlídka v muzeu**

22. 10. 2011 od 14 hodin

ADVENT V MUZEU

Lidové zvyky a tradice

3. 12. 2011 od 16 hodin

VÁNOČNÍ KONCERT

Collegium Fiddle Dolce

pod uměleckým vedoucím

Milana Benedikta Karpíška

14. 12. 2011 od 19,30 hodin

ADRESA

Muzeum a galerie severního Plzeňska, Mariánská Týnice čp. 1
331 41 pošta Kralovice

Telefon a fax: 373 396 410

373 397 393

E-mail: info@marianskatynice.cz

www.marianskatynice.cz

Babí léto vneslo alespoň po ne příliš vydařeném červenci a srpnu trochu slunečního svitu. Barevnost začínajícího podzimu tak pomohla rozjasnit náladu všech. V refektáři muzea vystřídala výstavu obrazů a fotografií, pojenovanou Diamantová těla, expozice, těšící zejména modeláře a nadšence modelů letadel a železnice, na okraji severovýchodního křídla kostela Zvěstování Panny Marie rychle vyrostlo obvodové zdivo nové kaple. Tlukot kladiv, seker a tesařského náčiní, znějící ze sousedící plochy, doprovází konstrukci krovu pro kapli Obětování Páně. Jistě by to potěšilo nejen architekta Hanuše Zápala. Oprav se dočkala i celá řada dalších památek. Například tento víkend byl vysvěcen nově ulitý zvon pro kostel sv. Mikuláše v Potvorově a poté i zavěšen na své nové místo ve věži tohoto svatostánku. I na věži kostela sv. Petra a Pavla v Kralovicích se objevilo nové lešení, které je nutností pro pokračující obnovu sgrafitové výzdoby. Tyto drobné krůčky snad vedou i k obnově myšlení lidí, k posilování vědomí, že pro život je důležitý také duchovní rozměr místa.

V redakční přípravě je další díl publikace, mapující drobné památky v oblasti Touškovska a Úněšovska. Bude již sedmým svazkem v pořadí. Potěší zprávy i potkaná místa, kde nadšence tyto knihy podnítily ke vztyčení popadaných křížů, k vysekání křovisek, která památky i na několik desetiletí uvěznila do zapomnění, bohužel někdy i nenapravitelné destrukce. Odvráceným příkladem se může jevit nedávná situace. V sousedství jednoho potoka v severozápadním koutu severního Plzeňska jsme našli torzo kamenného kříže, které v lesním porostu mělo ještě před nedávnem tři části. Nyní se můžeme dohadovat, zda si je dotyčný nálezce vyhlédl a odvezl jako stavební materiál nebo pomýšlí o znovuobnovení odkazu předků.

A protože se blíží závěr hlavní sezóny, připravuje muzeum podzimní ožvilou prohlídku na téma, které bezprostředně souvisí s tímto časem. Návštěvníci budou mít možnost ochutnat pokrmy z brambor, dozví se něco z historie jejich používání a připraveny budou i recepty.

Vaše redakce

Upozornění na otevírací hodiny v knihovně

Našim čtenářům připomínáme, že v Muzeu a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici je pro nejširší veřejnost přístupná knihovna s fondem 10.000 kusů knih, z nichž většína je určena k zapůjčení domů, zbytek k prezenčnímu studiu v muzeu. Třetina svazků je regionálního cha-

rakteru. Knihovna je otevřena v pondělí a středu od 8 do 15 hodin. Pokud chcete mít jistotu, můžete se předem telefonicky objednat na číslech 373 396 410 nebo 373 397 991.

K dispozici je také veřejně přístupný internet.

1) Na kostele sv. Petra a Pavla v Kralovicích probíhají od druhé poloviny letošního srpna další opravy sgrafitové výzdoby. 2) Ve Dřevci se rekonstrukce dočkala také kaplička na návsi. 3–4) V Mariánské Týnici byla v červenci zahájena výstavba boční kaple Obětování Páně. 5) V refektáři muzea se konal 30. srpna seminář ředitelů škol, zřizovaných Plzeňským krajem. 6) Slavnostní bohoslužbu mariánské poutě v kostele Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici, spojenou s bířmováním, celebroid 11. září biskup František Radkovský. Po jejím skončení vystoupil pěvecký soubor Václav.

**Konec umělecké tradice
v Kralovicích?**

V nenápadném uměleckém ateliéru v ulici Boženy Němcové v Kralovicích se po více než dvě desetiletí odehrával téměř každodenní tvůrčí proces, jehož demiurgem i trpělivým řemeslníkem byl umělecký slevač Václav Jícha. V jeho ateliéru dostávaly definitivní podobu díla moderní současné sochařské tvorby, která byla realizována klasickou uměleckou technikou, odléváním do složitých pískových forem, používanou již od antiky.

Ruční formování vyžadovalo technický důvtip, umělecký cit a nekonečnou trpělivost, než se ze sochařského modelu zrodilo dílo, jemuž právě materiál, nejčastěji bronz, zaručoval dlouhý život. Ten však bohužel nebyl dán Václavu Jíchovi, který se navždy se svým ateliérem v Kralovicích rozloučil dne 25. srpna 2011, kdy podlehl dlouhé těžké nemoci.

Jeho životní cesta, spojená rodinou, pocházející z Kralovic (nar. 24. 11. 1944), vedla nejprve na Strojní průmyslovou školu v Plzni, aby se posléze ještě vyučil uměleckým slevačem. K tomu se odhodlal až ve zralém věku, v Kristových letech, kdy se zařadil mezi mladé učedníky slevače. Brzy nato zakotvil v pražských Uměleckých řemeslech, kde získal odbornou praxi i zkušenosti v náročném a vysoce specializovaném oboru. V Kralovicích se zpočátku Václav Jícha věnoval kovolitectví jako zájmové aktivitě. První technické zázemí poskytla skupině začínajících kovolit-

ců stará slévárna Světlíků, kde s trojicí ing. Luděk Svatoš, Milan Světlík a Jindřich Kovařík, Václav Jícha realizoval své první umělecké pokusy. Tehdy zahájili spolupráci se sochařkou Marií Uchytílovou na jejích medailích a se sochařem Oldřichem Karbanem na jeho drobných litinových plastikách. Po zkvalitnění práce, díky profesnímu růstu Václava Jíchy, se skupina slevačů rozhodla zakoupit zařízení umělecké slévárny ze Zruče u Plzně od bývalého majitele pana Chudáčka a toto umístila na více než jedno desetiletí do bývalé kovárny ve dvoře v Sechuticích. Zde Václav Jícha garantoval kvalitu řemeslného provedení a Jindřich Kovařík, který získal licenci MK ČR na restaurování kovů, zaručoval památkářský přístup k záchraně ohrožených uměleckých a uměleckořemeslných děl z kovu. Právě stará osvědčená technologie odlévání do pískových forem umožňovala restaurování litiny, na niž se dílna specializovala.

Do roku 1982 Václav Jícha pracoval jako umělecký slevač v dílně Uměleckých řemesel v Praze na Cibulkách a vedle toho víkendy a dovolené věnoval přípravě modelů a odlévání soch, často až v životní velikosti, četných pamětních desek, medailí a drobných plastik. Od roku 1982 pracoval Václav Jícha samostatně (tzv. na volné noze) a stal se pro svoji precizní práci vyhledávaným slevačem pro řadu sochařů (např. B. Rak, J. Róna, R. Svoboda, J. Malejovský, J. Simota, A. Sopr, J. Bokr, L. Fládr, L. Veselák, M. Tomšej), s nimiž spolupra-

Václav Jícha v kralovickém ateliéru 17. května 2002.

coval po mnoho let. V 90. letech 20. století si Václav Jícha zakoupil domek v Kralovicích, kde vybudoval vlastní umělecký ateliér, v němž pokračoval v slévačské a restaurátorské práci, nejčastěji s Jindřichem Kovaříkem. Občasným spolupracovníkem dílny byl též kovolijec Zdeněk Peterka. Z kralovické slévačské dílny Václava Jíchy jako věčný pozdrav rodnému kraji pochází i bronzová lilie, zdobící hrotnici na kostele Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici. Odchodem Václava Jíchy, který patřil ke generaci kralovických výtvarníků a uměleckých řemeslníků, jíž svého času spoluvytvářeli též keramici jako Jiří Dítě nebo Petr Hanuš, končí ve městě historická etapa, jejíž atmosfé-

ru spoluvytvářelo společenství lidí, milujících nade vše svoji práci, umění a poctivé řemeslo i veselý společenský život, prosvětlený paprskem věčnosti, vycházející z jejich díla.

Realizace uměleckých děl v bronzu, litině či ostatních kovech, které vyšly z ateliéru Václava Jíchy, najdeme v četných galeriích, na veřejných prostranstvích i v uměleckých sbírkách jednotlivců doma i v zahraničí. Jsou devizou řemeslné a umělecké solidnosti Václava Jíchy z Kralovic.

Poslední rozloučení se konalo v pátek 2. září 2011 v Praze, Strašnicích.

Muzeum a galerie severního Plzeňska představilo do 11. září výstavu Spolku výtvarných umělců Mánes, pojmenovanou Diamantová těla.

Zahrnovala malbu a fotografii s přesahy do trojrozměrných objektů. Bylo to již třetí představení expozice v pořadí (Galerie Diamant Praha, Galerie Klavoty/Klenová - Bílý jednorozec). Protože ale na každém místě sestávala z jiných děl, měla v Mariánské Týnici jednu z dílčích premiér. Prezentovala výtvarné nahlížení na lidské tělo prostřednictvím různých forem zobrazení, vnímání estetických forem, výtvarné zkratky, osobních prožitků autorů. Ve výsledku tedy byla konfrontací vzájemně vystavujících - čtyř malířů (Hamsíková, Komárek, Načeradský Rittstein) a čtyř fotografů (Jung, Lhoták, Mára, Sejkot).

Dagmar Hamsíková (1971) ve své volné tvorbě často pracuje s figurou v reálném i imaginárním prostoru, nejednou využívá fotografickou předlohu. V Mariánské Týnici představuje dvě polohy možného nazírání na figuru. Realistický akt plovoucí mladé ženy pod vodní hladinou kontrastuje

*Dagmar Hamsíková:
Bez názvu, 2010.*

*Zdeněk Lhoták: Pocta
Janu Zahradníčkovi, 2001.*

s abstraktním, rozměrným plátnem, dedikovaným letos zemřelému prof. Mojmírovi Horynovi. "Jde o nadzemský prostor, v kterém platí jiná pravidla než ta pozemská, tušíme odcházející siluetu známého historika?", ptali se mnozí.

Malíř střední generace **Ivan Komárek** (1951), v početných, formátem komorních obrazech, zdůrazňuje zkratkovitost figury, všudypřítomnou erotičnost a vztahy mezi oběma pohlavími.

Jiří Načeradský (1939) maluje lidské tělo ve zkratce groteskní. Na výstavě je zastoupen díly pojmenovanými

Pavel Mára: Memory IX, 2009.

"Kudlanka kadmiová" či "Kudlanka krásná", tedy v řeči malíře dámy nebuclaté. Vystavil také Zelené pijany - trojici figur se skleničkou povzbuzujícího moku před sebou.

Pro **Michaela Rittsteina** (1949) je obraz prostorem, v němž se divák může procházet uskupením zvláštností světů i expresivně vrstvenou barevností. Červená i zelená kráva, kůň válející se na zemi, mladík svištící po skluzavce s modrým krokodylem v sousedství, podtrhuje koexistence barevných zákoutí, absurdní konfrontace situací, jako vystřižených z fantaskních světů a představ, seskupených do rozměrného plátna. Fotograf **Rudolf Jung** (1954) využívá k zobrazení lidské figury mnohdy po-

stupy z 19. století (např. kalotypie, kyanotypie), aplikuje výtvarnou stylizaci fotografie přímo na trojrozměrné objekty ("Dva velké polštáře a plátěný pytlík na tajná přání"), ženský akt také adjustuje do závěsných obrazů. Figurálnost a barevný minimalismus se prolíná značnou částí díla **Pavla Máry** (1951). V expozici Diamantových těl nechává diváka v napětí a také ve výzvě, dešifrovat příběh, spojující vystavených 5 děl - tisků na plátně. Šedivě vykreslené mužské figury kontrastují s jednoduchostí prostoru, ale především s červenými nebo žlutými liniemi. Fotograf **Zdeněk Lhoták** (1949) rozehrává fantazii pozorovatele multiplikací "vznášejícího se" mužského těla, abstraktní polohou sníma-

Roman Sejkot: Desinfikce, 1997.

né reality naopak udivuje v černobílých, vlastních autoportrétech.

Roman Sejkot (1963) vystavil černobílé fotografie stylizovaných křivek ženských těl. Souvislosti s názvy jeho děl mohou v druhém plánu evokovat další významy.

Lidské tělo bylo odedávna předmětem zájmu zobrazování nejruznějšími umělci. Diamantová těla v Mariánské Týnici tuto skutečnost potvrdila.

Drobné památky v Kunějovicích

Jiří Fák

Ves Kunějovice ležící severozápadně od Plzně je v písemných pramenech zmiňována od roku 1269, kdy je uváděn Miloslav z Kunějovic. Pak je zachycena v dějinách kladrubského kláštera k roku 1362, kdy koupil opat Racek II od Jaroslava Schaschelbitze dvě louky v Kunějovicích, aby odpomohl nedostatku zelené píce. Ve 14.–16. století Kunějovice náležely k nedalekým Všerubům, v roce 1659 se dostaly do držení Vřesovců z Vřesovic a na konci 18. století tvořily spolu s Mosticemi, dvorem Slatinou a Všeruby malý statek, jehož majitelé se v letech 1790–1838 v poměrně rychlém sledu střídali. V roce 1838 alodiální statek Kunějovice patřil Josefu Theumerovi, doktoru práv z Prahy a jeho ženě Ludmile, rozené Kalinové z Jäthensteina. Je zde zmiňován hospodářský úřad, dvůr, ovčín, pivovar na 11 sudů, myslivna a hospoda. V roce 1884 získal statek dr. Mašek a později František Mikula. Centrem kunějovického panství byl barokní

zámek s hospodářským dvorem, k němuž byl v roce 1820 přistavěn tzv. nový zámek obrácený svým průčelím do návsi.

Se zámkem je také spojena první zmínka o drobných památkách v Kunějovicích. V roce 1738 byla u tzv. starého zámku vystavěna kaple sv. Anny a sv. Mikuláše nákladem J. Schindla, rytíře z Hirschfeldu. Tato kaple byla veřejná a sloužila lidem ze vsi, což se stalo překážkou pro pozdějšího majitele, a tak byla kaple v roce 1842 zbořena, protože jak uvádí kunějovická školní kronika: „...tehdejší majitel nechtěl, aby mu lidé chodili přes zahradu...“

Nová kaple stojící v Kunějovicích na návsi dodnes byla postavena až o téměř sto let později, v letech 1935–1936 nákladem obce za 13.300,- Kč. Na její stavbu tehdy přispěl rovněž, prací a materiálem v hodnotě 4 000,- Kč, nájemce velkostatku František Mikula. Oltář zhotovil truhlář Ondřej Schlentz z Líšťan za 3.200,- Kč a soš-

ku z lipového dřeva vyřezal řezbář Emil Zeisl ze Stříbra za 850,- Kč. Kaple byla vysvěcena 25. července 1937 J. Ressellem. Kaple tak patří mezi poměrně "mladé" drobné památky severního Plzeňska.

Je to obdélná zděná stavba o rozměrech 180 + 150 + 180 x 600 cm s obdélným závěrem. Kaple je obílená, vystupující prvky jsou šedé. Průčelí je prolomeno obdélným polokruhově ukončeným vchodem krytým dřevěnými zasklenými dveřmi. Nad nimi je polokruhově ukončené okno a dvě další stejná okna se nachází na bocích kaple. Nároží kaple je zvýrazněno lisenami. Střecha je krytá eternitovými šablonami, na jejím hřebeni je vztyčena osmiboká oplechovaná věžička s lucernou, v níž je zavěšen zvon a je ukončená stříškou s křížem. V interiéru kaple jsou položeny dlaždice, kaple je plochostropá, strop je vymalovaný šedomodrou barvou s hvězdičkami, stěny v odstínech okrových a hnědých s motivem božského oka. Kaple je vybavena dřevěným oltáříkem se soškou sv. Anny učící číst Pannu Marii. Na stěnách visí barvotiskové obrazy převážně s motivy ze života Panny Marie a Ježíše Krista. Další dvě drobné památky najdeme vedle sebe při silnici mezi Kunějovicemi a Všeruby.

Starší z nich je kamenný kříž a je, podobně jako několik jiných v okolí, spojován se sv. Vojtěchem. Podle pověsti zde tento český biskup odpočíval, když ve zdejší kraji šířil křesťanství. Připomeňme jen, že se sv. Vojtěchem je také spojována tzv. Hadí studánka a Žabí kámen v nedalekých Všerubech, které se vztahují k pověs-

ti vyprávějící jak byly Všeruby zaplaveny množstvím žab poté, co se po odchodu sv. Vojtěcha vrátily ke svým pohanským bůžkům. Teprve následná pokora a nový slib přijetí křesťanství je od žab zachránili, když z Hadí studánky vylezli plazi, kteří žáby zlikvidovali.

Ke kamennému kříži se ale vztahuje další pověst, podle níž byl v tomto místě přepaden, oloupen a zabit čtyřmi muži řezník. Měl s sebou velikého psa, který jej statečně, leč marně bránil a dosud se na místě zjevuje - sedí na kameni a žalostně vyje. Ve všerubské obecní kronice je kříž popsán jako pískovcový o velikosti člověka, ale z poloviny zapaštěný do země. Dnes se památka jeví jako pískovcová deska o výšce 102 cm a síle 19 cm, v horní polovině rozšířená do nepravidelného kruhu nebo zbytků příčného ramene kříže o šířce 66 cm. V těsném sousedství této pověstmi opředené památky je dnes rozvalený podstavec od kříže sestávající ze tří částí. Podstavec tvoří obdélná deska o rozměrech 12 x 86 x 50 cm. Na něm stojí mechy porostlý kvádr (28 x 68 x 40 cm). Vedle něj je povalený, na čelní a bočních stranách odstupňovaný a ořímsováný, kvádrový sloupek o výšce 100 cm, od základny (49 x 31,5 cm) se zužující ke střední části opatřené na čelní straně obdélnou deskou s nápisem: "[Upomínka // na] // Josefa // Nejedlýho // ze // Žebráka // 1887" Podstavec je ukončen širší římsou (50 x 31,5 cm).

Podle všerubské kroniky zde stál železný kříž a v něm v žulovém podstavci vsazena mramorová deska s výše citovaným nápisem. Josef

Nejedlý byl příbuzný českých buditelů Nejedlých a přítel majitele kunějovického panství dr. Maška, k němuž jezdil. (Kronika I. města Všeruby 1947–1976, s. 61).

K drobným památkám obce Kunějovice ještě musíme zařadit dnes již neexistující zvonici, která je zmiňována ve školní kronice: "Před usedlostí čp. 3 v Kunějovicích stávala zvonice v podobě sloupu s rozsochou se stříškou. Když zvonice spadla byl zvon i s obrázkem sv. Anny pověšen na lípu před vrata velkostatku a potom na pastoušku".

Pojednání o drobných památkách v Kunějovicích je součástí připravova-

ného sedmého dílu z cyklu Paměť krajiny - soupis drobných památek, který je tentokrát věnován převážně bývalému soudnému okresu Město Touškov a zahrnuje historii i současnou charakteristiku drobných památek - kapliček, soch, božích muk, křížků a pomníků v obcích Březí, Čbán, Čemíny, Čerňovice, Číhaná, Hunčice, Hvozdčany, Chrančovice, Chrástov, Klenovice, Kokořov, Košetice, Krukanice, Kunějovice, Kůstí, Lípa, Lipno, Líšťany, Luhov, Město Touškov, Náklov, Ničová, Pernarec, Písek, Podmokly, Popovice, Radimovice, Těchoděly, Třebobuz, Újezd nade Mží, Úněšov a Všeruby.

Prameny a literatura:

BUKAČOVÁ, Irena - FÁK, Jiří - FOUČEK, Karel, Severní Plzeňsko II, historicko-turistický průvodce č. 7. Nakladatelství Českého lesa 1997.

SCHIEBL, Jaroslav, Plzeň v pověsti, legendě, tradici a škádlivce - díl III. Plzeň 1934, s. 22–24.

TYR, Václav, Stříbrsko - příspěvek k monografii politického okresu stříbrského. Plzeň 1929.

SokA Plasy, Školní kronika Kunějovice 1916–1975.

Obecní úřad Všeruby, Kronika I. města Všeruby 1947–1976.

Gotfrýdové z Žebnice

Petr Rožmberský

V severním sousedství Plas se při potůčku Peklo rozkládá ves Žebnice s kostelem. Pojmenována byla podle původního jména zmíněné vodoteče - Žabnice, která zřejmě oplývala množstvím skákajících živočichů.¹ Po této vsi přijal predikát rod Gotfrýdů z Žebnice, užívající za znamení šlechtictví erb, sestávající ze štítu, rozděleném černým pruhem na horní (stříbrnou)

a dolní (červenou) polovici. V horní části byly dva a v dolní jeden předmět opačných barev, jevící se nejdříve na pečetích a náhrobnících jakoby listy leknínů, později jako lastury.² Jinde se udává, že obě poloviny štítu byly bílé (tj. stříbrné) a lastury červené.³ V klenotu byla na přilbě s přikryvadly v uvedených barvách složená orlí křídla. Příslušníci rodu žili v Plzeň-

ském kraji, především na severním Plzeňsku.

Přijímá a predikát pojednávaného rodu probíhalo mnoha změnami. Znamé jsou např. varianty Gottfried, Gottfridt, Kotfrid nebo z Zebnitz, ze Sebenicz. V tomto příspěvku jsme se přidrželi českého úzu. Než se dostaneme k vlastním osudům pojednávaného rodu, uvedeme nejprve stručné dějiny vsi Žebnice před objevením se Gotfrýdů na historické scéně.

Ves Žebnice s kostelem je poprvé zmíněna v písemných pramenech roku 1250, v papežském potvrzení majetku plaského kláštera.⁴ Klášter pak roku 1346 převedl Žebnici na německé (zákupní, emfyteutické) právo;⁵ osadníci si zakoupili usedlosti a pozemky do dědičného pachtu, z nichž pak odváděli smlouvenou feudální rentu. Do té doby vesničané nevlastnili ani své domy a vrchnost jim v podstatě mohla sebrat veškerou nadprodukcí. Rozměřením pozemků na lány a zorganizováním celé akce byl pověřen jakýsi Gerhart, který za svou práci obdržel v Žebnici dědičnou rychtu.⁶

Kde se v Žebnici vzali příslušníci vladckého stavu, neumíme vysvětlit. Snad se vyšvihli mezi vyšší vrstvu ze selského rodu, majícího v Žebnici jen poddanský dvůr. Ze zdejších vladků známe Mikuláše z Žebnice, který se dal na církevní dráhu (nejprve cisterciácký řeholník, potom oltářník v Praze, pak farář ve Všebořsku).⁷ Jiný Mikuláš "Štěkna" ze Žebnice se stal roku 1382 bakalářem na Karlově univerzitě, roku 1406 měl dům v Praze a vlastnil také nějaké nemovitosti v Kralovicích. Už před rokem 1406

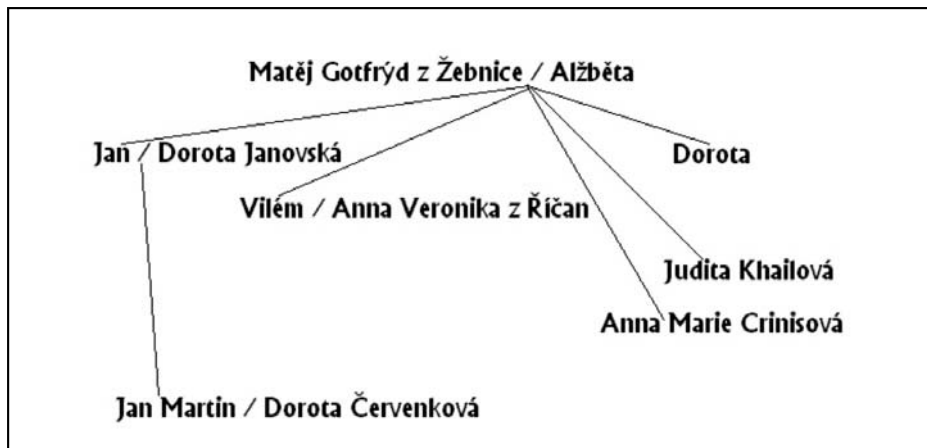

Erb Gotfrýdů ze Žebnice.

vladkyové ze Zebnice svůj dvůr v Žebnici prodali.⁸

V Žebnici (okr. Plzeň-sever)

Kupcem byl snad Gotfrýd z Cách (cizinec z Porýní), který dále přikoupil nějakou nemovitost od zdejšího poddaného. Pak ještě vše vykoupil od plaského kláštera ke svobodné držbě. V roce 1415 mu opat vydal potvrzení, že „sedění neb dvůr“, kde bydlí, s chalupou a místem při tom dvoře vykoupil k dědičnému svobodnému držení za 30 kop českých grošů a má tento majetek svobodně užívat, může v pivovare vařit a v krčmě prodávat pivo. Klášteru nadále není ničím povinen, a kdyby klášter porušil jeho svobody, má mu 30 kop grošů vrátit.⁹ Vykoupení z poddanství kláštera se zřejmě týkalo nemovitostí, na nichž vázly poddanské povinnosti, nikoli Gotfrýdovy osoby.

Rozrod Gotfrýdů ze Žebnice (podle údajů V. Kočky).

Václav Kočka vylíčil další dějiny rodu v Žebnici následovně: Gotfrýd měl syny Zdeňka, Jakuba, Gotfrýda a Bernáška. Patrně nejstarší Zdeněk byl připomenut pouze roku 1456 - šlo o spor o dvory v Sádlně, kde vystupuje jako jeden ze svědků Jana Drahoňe ze Sádlna.¹⁰ Svobodný dvůr v Žebnici zdědil druhorozený Jakub. Ke dvoru patřily 4 lány pozemků. V letech 1476–1480 zastával také funkci purkrabího na hradě Rabštejně. Měl syny Viléma a Šimona.

Svobodný dvůr v Žebnici držel roku 1530 Šimon, po němž jej zdědil jeho syn Jan Gotfrýd. O šlechtictví Gotfrýdů se roku 1593 pohádala v Žebnici Janova manželka Mariana s Helenou Mulcarovou. Plaský opat vyvolal spor o jeho svobodnictví a Jan si stěžoval roku 1595 císaři Rudolfovi s odvoláním na vykoupení nemovitostí roku 1415 (viz výše) s tím, že opat si jej chce podmanit a sebral mu dobytek ze dvora. Opat nakonec prokázal, že nemohly být roku 1415 nemovitosti Gotfrýda z Cách uznány právoplatně

za svobodné, neboť podle práva by k tomu byl nutný souhlas panovníka (zásada, že bez vůle panovníka nelze zcizit duchovní zboží). Jan byl tedy přinucen slíbit člověčenství (sic!) a přijmout povinnosti váznuocí na nemovitosti jako jiní žebničtí sedláci.

Jan Gotfrýd zemřel roku 1603 a již poddanský dvůr v Žebnici po něm zdědil syn Bartoloměj, který zemřel roku 1620, po němž zůstala vdova Barbora a sirotci Jiřík, Josef a Václav Gotfrýdové. Vdova se znovu provdala a tak gotfrýdovský dvůr přešel do cizích rukou. Jiřík zběhl, Josef a Václav Gotfrýdové dostali z dědictví po 60 kopách grošů. Druhý Barbořin manžel byl však líný a dvůr zpustnul; proto se jej ujal nový hospodář - Václav Gotfrýd. Od roku 1650 zde začal hospodařit jiný poddaný.

Jiný dvůr v Žebnici koupil roku 1621 Bartolomějův syn Josef Gotfrýd. V roce 1666 postoupil Josef tento dvůr dobrovolně (sic!) klášteru a zemřel. Vdova Zuzana s dcerou Kateřinou pak zůstávaly u nového držitele dvora

v podružství (tj. v podružské chalupě), ostatní děti se rozprchly do světa - Jiřík Gotfrýd byl pekařem v Bohosudově, Pavel utekl neznámo kam, Jan sloužil na vojně, Vavřinec studoval v Praze, Anna se provdala do Babiny a Marie do Nebřezin.¹¹

Václava Kočku můžeme doplnit následovně: V roce 1651 žil v Žebnici čtyřicetiletý poddaný Josef Gotfrýd s pětaticetiletou manželkou Zuzanou a dcerami Annou (17 let) a Marjánou (15 let).¹²

Zda klášter vrátil Gotfrýdům po uzurpování jejich dvora 30 kop českých grošů, není známo, ale i kdyby, tak po 180 letech byla jejich hodnota vlivem inflace zcela jiná. Podle líčení V. Kočky byl Jan Gotfrýd přinucen slíbit člověčenství, tedy nevolnictví. Jako běžné poddané je potom zmiňují i jiné prameny. To je vzhledem ke šlechtictví Gotfrýdů z Žebnice, doloženém již roku 1476 Jakobovým erbem, velmi výjimečné a autorovi odjinud neznámé, zvláště, že současně jinde kvetla jiná větev rodu v rytířském stavu (viz dále).

V Chrástovicích (okr. Plzeň-sever)

Další ze synů Gotfrýda z Cách, takéž Gotfrýd, půjčil plaským cisterciákům peníze a jako zástavu obdržel roku 1480 plaské vsi Chrástovice s mlýnem a polovinu Potvorova (7 poddanských dvorů a krčmu, les a horu, tedy lom). Jeho syn se roku 1506 psal „Jan z Žebnice a v Chrástovicích“.¹³ Tehdy měl spor s držitelem druhé poloviny Potvorova o podací právo k tamnímu kostelu a soudně se domáhal 10 kop grošů.¹⁴ Roku

1544 vložil opat do desek zemských zápis na Chrástovice a půl Potvorova, který v dluhu 586 kop grošů získal kdysi Gotfrýd "z Žebnice a z Loman", jeho vnuku Kašparovi Bernáškovi,¹⁵ který však již v Chrástovicích nesídlil.

V Plzni (okr. Plzeň-město)

Nejmladší syn Gotfrýda z Cách jménem Bernášek (patrně domácký tvar křestního jména Bernard) bydlel v Plzni a dědili po něm synové Ondřej, Bernášek a Jan, říká V. Kočka.¹⁶ Z nich víme o Ondřejovi z Žebnice, že byl roku 1490 jedním z ručitelů za dluh plaského kláštera, a že roku 1492 je jedním ze svědků ve sporu o poddané v Ejpovicích.¹⁷ V roce 1495 byl svědkem na dlužním úpisu chotěšovského kláštera.¹⁸ Stále je označován jako urozený panoše Ondřej z Žebnice.

Ještě v témže roce 1495 sepsal a zpečetil jako „urozený panoše Ondřej Bernášek z Žebnice, plzeňský měšťan“ svoji závěť, jíž postoupil všechn svůj nemovitý majetek synům Kašparovi Bernáškovi a Janovi.

Kdyby se však jejich matka Kateřina provdala, měli jí vydat třetinu zděděných nemovitostí, kterou do manželství přinesla. Měla dostat také klenoty, pasy a perlovce, ale jiné klenoty, zejména stříbrný pozlacený koflík, stříbrný šál (tj. podnos), dva malé koflíky, stříbrný kříž a pektorál se svátostmi, dva kalichy s pozlacenými uzly a 14 zlatých prstenů (jeden s velkým, jeden s malým safírem a jeden s diamantem), měli dostat synové, jak si přáli již zesnulí „starý Bernášek a Dorota Bernášková“ (zřejmě jejich

prarodiče). Kdyby synové zemřeli nedospělí, má vdova dostat ještě 50 kop a ostatní má připadnout Ondřejovu bratru Janovi. 20 kop míšeňských grošů odkázal na církevní stavby v Plzni, ustanovil, že kdyby bratra Jana (nejmenovaná) matka chtěla žít se svým synem a s Kateřinou a Ondřejovými syny, aby jí to bylo dopřáno až do smrti. Poručníky jmenoval svého bratra Jana, manželku Kateřinu a svého švagra Václava Točníka z Křimic.¹⁹

Zdá se tedy, že Ondřej a Jan byli nevlastní bratři a každý měl jinou matku. Jan patrně žil v Ondřejově nemovitosti a byl svobodný. Ondřejova manželka Kateřina pocházela z významného rodu Točníků z Křimic.

Roku 1498 plzeňský měšťan Mikuláš Burjan přiznal, že dluží urozenému panoši Kašparovi z Žebnice a jeho matce Kateřině 5 kop českých grošů.²⁰ Kašpar Bernášek se později pokusil podvést plzeňského žida, od něž si půjčil 20 kop grošů, ale dlužní úpis zpečetil cizí pečeti a odmítal dluh zaplatit. Žid jej proto roku 1509 zažaloval.²¹

Do Plzně se o půl druhého století později, roku 1651, provdala z Města Touškova Judita, dcera Matěje Gotfrýda z Žebnice.²² Zdědila po otci statek Nevřeň, který roku 1663 prodala.²³ Roku 1661 je Judita Khailová nazývána plzeňskou měšťankou a již roku 1665 nebožkou.²⁴

Do Plzně později z Města Touškova, kde roku 1676 prodal podíl na dědictví v Touškově, přichází také urozený pan Jan Martin Gotfrýd z Žebnice. Počátkem roku 1677 byl přijat za plzeňského měšťana, když prohlásil

před městskou radou, že nehodlá rytířského stavu užívat, protože se mu líbí žít vedle stavu městského. Vzápětí zde koupil dům za 260 kop míšeňských grošů a ještě téhož roku se oženil s dcerou radního Červenky Dorotou, avšak už v roce 1678 umírá a je pohřben v kostele sv. Bartoloměje. Vdova Dorota se roku 1681 znovu vdala za V. I. Janikeho.²⁵

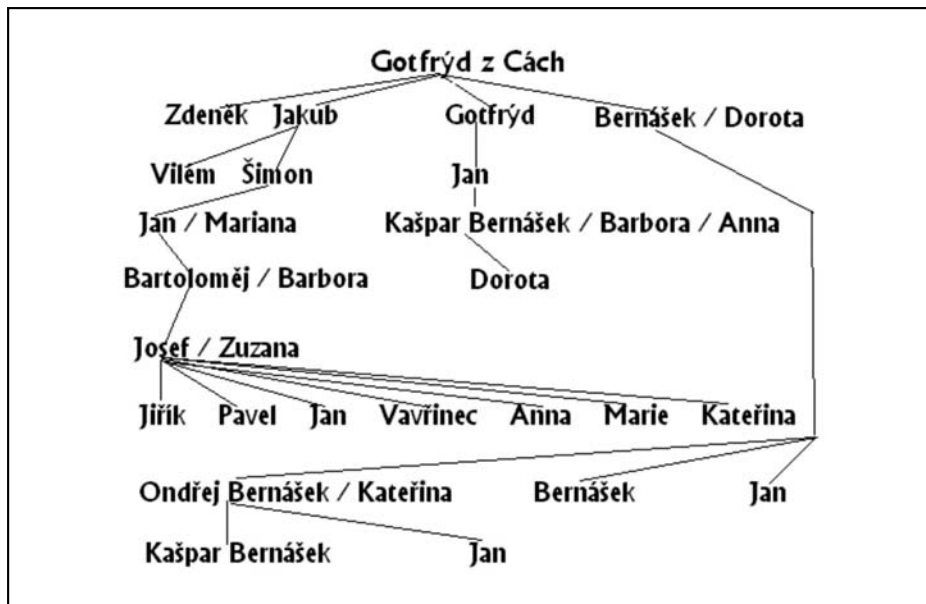
V Lomanech (okr. Plzeň-sever)

Jakub Gotfrýd, držitel svobodného dvora v Žebnici, za peněžní půjčku klášteru získal do zástavy Lomany s klášterním dvorem a roku 1476 se psal "seděním na Lomanech".²⁶ Roku 1480 je Jakub z Žebnice, purkrabí na Rabštejně, jedním z ručitelů na dlužním úpisu plaského opata.²⁷ Lomany držel pak roku 1530 jeho syn Šimon, ale okolo roku 1535 patrně došlo ze strany kláštera k částečnému splacení dluhu a k dohodě, že jedna selská usedlost, osvobozená od všech břemen, bude Šimonova.²⁸

Lomany se posléze dostaly ke Kaceřovu a v kaceřovském urbáři z roku 1558 mimo jiné stojí, že v Lomanech je také dvůr, na němž hospodaří "nějakej" Šimon Gotfrýd z Žebnice a podle listu vydaného opatem je dvůr osvobozen od všech platů.²⁹ Za třicetileté války byly Lomany vypáleny³⁰ a tak zřejmě zanikla i zdejší Gotfrýdovská usedlost.

V Žihli (okr. Plzeň-sever)

Jakub Gotfrýd měl syny Šimona a Viléma. Žebnický dvůr zdědil Šimon, zatímco Vilém vstoupil do slu-

Rozrod Gotfrýda z Cách (podle údajů V. Kočky).

žeb Šliků na Rabštejně roku 1518, a jako důchodní písař působil roku 1526 v Žihli; za své služby dostával úroky ze vsi Kolečova.³¹

Ve sporu o poddanské dávky z Kolečova, který se rozhořel roku 1523 mezi Šliky a vladyky ze Strojetic, vystupoval jako svědek také Vilém Gotfrýd z Žebnice, „seděním v Žihli“.³² O jeho dalších osudech či potomcích není nic známo.

V Blížejově (okr. Domažlice)

Janův syn (a Gotfrýdův vnuk) Kašpar Bernášek tedy držel po otci v zástavě Chrášťovice a půl Potvorova a jako hejtman hradu Bělá získal okolo roku 1525 do zástavy také bělskou ves Tlucnou.³³ Měl s držitelem druhé poloviny Potvorova (Vilém Svíták z Landštejna na Krašově) roku

1539 spor, neboť ten žádal, aby zrušil krčmu, kterou protiprávně otevřel na své polovině Potvorova a zaplatil pokutu 20 hřiven stříbra. List, adresovaný v této věci Kašparovi, byl nadepsán: "Tobě, slovný Kašpaře Bernášku, kterýž se píšeš z Žebnice".³⁴ To bylo v té době velmi urážlivé a Kašpar pisatele obžaloval u zemského soudu s tím, že není novým příslušníkem rytířského stavu, nýbrž rodu "starožitého", což může doložit majestáty.³⁵

Kašpar Bernášek se oženil s Barborou z Chotiměře a roku 1540 koupili statek Chotiměř na Domažlicku (tvrz a poplužní dvůr s třemi poddanskými pustými dvory a podacím právem ke kostelu v Blížejově).³⁶ Přeplatil jiného zájemce o koupi tohoto statku o 25 kop, takže Chotiměř koupil za 175 kop českých grošů.³⁷ Barbora vzápětí

zemřela a Kašpar se už roku 1541 oženil podruhé s Annou z Vitenfelsu. Byl ve funkci hejtmána na hradě Bělé také roku 1542, a roku 1556 založil při blížešovském kostele kapli.³⁸ Neměl mužské potomky a roku 1548 zajistil manželku svým zápisným zbožím a zapsal statek Chotiměř (tvrz byla pustá³⁹) dceři Dorotě, provdané Perštejnarové tak, aby se po jeho smrti dostal vnučce Anně. Zemřel roku 1559 jako katolík.⁴⁰ Dorota Perštejnarová, rozená z Žebnice, je připomenuta ještě v rejstříku dlužníků, berně z roku 1579, avšak zaplatila.⁴¹ Zemřela až roku 1596; přečkala dceru Annu, provdanou Kocovou z Dobřeše.⁴²

V blížešovském kostele sv. Martina se na Kašpara Gotfrýda jako na jediného z rodu dochovalo několik památek. Je to především dnešní sakristie (bývalá kaple) přistavěná k severní straně presbytáře. Vchod do ní ze závěru kostela lemuje renesanční arkádový portál se štítovým nástavcem.⁴³ Nad ním je nápis o založení kaple v roce 1556 od urozeného vladky Gotfrýda z Žebnice.⁴⁴ Po stranách portálu jsou umístěny dva deskové obrazy (123 x 59 cm), namalované na části původní křídlové archy - gotického skládacího oltáře, o čemž svědčí malby světců na jejich zadních stranách.⁴⁵ Na jednom je vyobrazen klečící starý muž s bílými vlasy a vousy s gotfrýdovským erbem, na druhém dvě taktéž se modlící ženy. Postavy mají typické renesanční oděvy. Na prvním obraze čteme nápis: Tuto tabuli dal jest udělati urozený vladyka pan Kašpar Gotfrýd z Žebnice a na Chotiměři, který jest

tuto namalovaný s manželkami svými, pán podací kostela sv. Martina na Blížešově, za letch LXXI, Anno Christi 1559. Na druhém obraze nad první ženou stojí: Urozená paní Anna z Vitenfelsu druhá manželka pana Kašpara Gotfrýda z Žebnice. Nad druhou ženou je napsáno: Urozená paní Barbora z Chotiměře první manželka pana Kašpara Gotfrýda z Žebnice umřela léta XLI v sobotu před nedělí Judika.⁴⁶ Nápis potvrzuje výše uvedené informace a přináší informaci, že se Kašpar dožil věku 71 let.

V Městě Touškově (okr. Plzeň-sever)

Už před rokem 1620 se příslušník rodu usadil v městečku Touškově. Uvedeného roku tu měl nemovitost Matěj Gotfrýd z Žebnice „a v Městě Touškově“. S manželkou Alžbětou Gotfrýdovou z Kolince si onoho roku vzájemně „zadali“ majetek. Alžběta vstoupila do „bezpodílového vlastnictví manželů“ dvěma domy, Matěj asi tzv. Harantovským domem (kdysi majetek známého Haranta z Polžic a Bezdužic), který koupil od majitele panství Bělá (kam Touškov náležel). Alžběta je prý naposledy připomenuta roku 1636, avšak dala Matějovi dceru Juditu, která se roku 1651 jako ovdovělá Bočková znovu provdala za plzeňského měšťana Tomáše Kheila.⁴⁷ Ovšem v touškovských matrikách se podařilo paní Alžbětu Gotfrýdovou jako kmotru najít ještě několikrát, naposledy roku 1646.⁴⁸ Je zde ovšem nějaký "zádrhel", neboť v těchže knihách je zachycena už v letech 1644 -1646 paní Dorota Gotfrýdová, která

byla prý Matějovou druhou manželkou. V týchž letech je zde zaznamenána také panna Dorota Gotfrýdová⁴⁹, asi další Matějova dcera, která patrně záhy zemřela jako neprovdaná. Matěj Gotfrýd z Žebnice byl úředníkem panství Bělá a jako takový v letech 1633 a 1634 jednal o zadržených platech z pozemků pusté vsi Mysliniky, které měli v nájmu poddaní z Bdeněvsí. V roce 1642 měl spor s Bartolomějem Gryblem z Plzně kvůli výtržnosti.⁵⁰

Matěj Gotfrýd přikupoval v Touškově další nemovitosti s pozemky. Roku 1624 zde koupil chalupu za 110 kop míšeňských grošů a roku 1642 „svobodný dům“ za 400 kop. Je při tom označen jako „správce panství kumberského“ (dvůr Komberk a pozůstatek hradu blízko Touškova), součástí panství hradu Bělé. Matěj tedy vlastnil 4 domy a chalupu a byl ještě placen jako správce. Vlastnil v městečku Touškově nejvíce pozemků - 112 strychů.

Majetkový vzestup završil koupí zemskodeskového statku roku 1655. Byl tvořen jen částí vsi Nevřeně, ne mnoho vzdálené od Touškova, ovšem sedm let po třicetileté válce šlo o jednu selskou a jednu chalupnickou usedlost a dále o jeden z polovice a čtyři úplně vyhořelé selské grunty; cena byla mírná - 700 kop míšeňských grošů.⁵¹ Statek Nevřeň patřící „Matesovi Gotfrýdovi do Touškova“ je zachycen berní rulou, která ovšem udává 6 selských usedlostí, z nichž jen jedna je označena jako pustá.⁵² Genealog Kolář omylem uvedl, že Matěj Gotfrýd roku 1655 statek Nevřeň prodal.⁵³

Matěj měl syna Viléma, který se někdy po roce 1654 oženil s Annou Veronikou Henzeliovou z Chlumu, vdovou po plzeňském patriciovi, rozenou z Říčan (tedy z panského rodu). Brzy však zemřel a jeho otec postoupil roku 1659 snaše Harantovský dům.

Matěj Gotfrýd syna o mnoho nepřežil. Roku 1661 proběhlo jednání ohledně jeho pozůstalosti. Dědiců bylo několik - jeho dcera Judita Khailová, sirotci po další dceři Anně Marii Crinisové, vdova po jeho synovi Anna Veronika a také Dorota Rederová, dříve Gotfrýdová, rozená Janovská, prý Matějova druhá manželka, která se velmi brzy po jeho smrti opět provdala. Objevuje se také Jan Gotfrýd ze Žebnice, prý syn Matěje a Doroty.⁵⁴ Je však v touškovské matrice jako kmostr uváděn již v letech 1644 a 1646⁵⁵ a tudíž by měl být synem Matěje a Alžběty.

V příslušné městské knize je však k roku 1661 zapsáno, že domy po urozeném panu p. Matyáši Gotfrýdovi z Žebnice kupuje urozená paní Dorota Gotfrýdová, rozená Janovská, pozůstalá vdova po urozeném panu Janovi Gotfrýdovi. Také se dozvídáme, že manželem Anny Marie byl Jakuba Crinis, měšťan města Boru. Kupující musela vyrovnat pohledávky dědiců. Roku 1662 Dorota Gotfrýdová a její sirotek Jan Martin Gotfrýd dostali určité peníze. Urozená paní Dorota, někdy Gotfrýdová a nyní Redderová, platila splátky naposledy roku 1667.⁵⁶ Dorota Rederová tedy koupila od ostatních dědiců jejich dědické podíly na domech (jeden byl svobodným šenkem) v Touškově (mimo Janova

dílu) za 2400 kop míšeňských grošů, aby je spolu s Janem Gotfrýdem roku 1676 prodala.⁵⁷ Je přitom nazvána Dorotou Rederovou rozenou z Janovic a její syn urozeným a statečným rytířem Janem Gotfrýdem. Ten je uveden jako příjemce splátek roku 1677, Redderová v letech 1676–1679; roku 1690 byly zadrženy splátky patřící nebožce Dorotě zaplacené jejím dědicům - provdaným dcerám.⁵⁸ Statek Nevřeň zřejmě zdědila Matějova dcera Judita, neboť jej roku 1663 prodávala Judita „Keylová“ rozená z Žebnice.⁵⁹

V Touškově žila také ještě vdova po Vilémovi Anna Veronika, která se znovu provdala za Josefa Adama Štolce ze Simbsdorfu, jemuž roku 1670 postoupila Harantovský dům, s nímž však mohl disponovat až po její smrti. Více o ní neslyšíme.⁶⁰ Avšak ještě roku 1674 urozená paní Dorota, nyní Rederová, rozená Janovská a Anna Veronika Štolcová, rozená z Říčan vedli v Touškově spor se sousedem o pole.⁶¹

Nesrovnalosti mezi zpracováním osudů Gotfrýdů z Žebnice v Městě Touškově v citované práci⁶² a údajů matrik a dalších pramenů (viz výše) je možné vysvětlit tak, že došlo k mylnému předpokladu, že Dorota Gotfrýdová, pak Rederová, rozená Janovská, byla druhou manželkou Matěje Gotfrýda, ale zřejmě se jednalo o vdovu po Janovi Gotfrýdovi z Žebnice, patrně dalším Matějově synovi.

Spletitou situaci v Touškově ještě komplikuje skutečnost, že v městských knihách vystupuje v letech 1662 - 1678 také Ambrož Gotfrýd s manželkou Annou.⁶³ Někdy je psán

ve tvaru Kotfrýd, ovšem tento tvar jména najdeme i u Matěje či Jana Gotfrýdů z Žebnice. Nikdy není titulován jako urozený, ani není označen predikátem z Žebnice. Je pravděpodobné, že jeho synem byl hrnčíř Jiří Gotfrýd, roku 1687 kupující v Touškově dům.⁶⁴ Šlo tedy patrně pouze o shodu jmen, popřípadě o Matějova levobočka.

V Radnicích (okr. Rokycany)

11. ledna 1674 se v Radnicích oženil Václav Gotfrýd z Žebnice s Dorotou, dcerou nebožtíka Tomáše Jandy. Za svědky jim byli mimo jiné i radnický primátor a purkmistr. 1. září téhož roku se uvedeným manželům v Radnicích narodil syn Celestýn.⁶⁵ Je pravděpodobné, že Václav Gotfrýd vyženil s Dorotou v městě Radnicích dům. O jeho dalších osudech, ani o životě jeho potomka není zatím nic dalšího známo.

V Klatovech (okr. Klatovy)

V roce 1702 byla v Klatovech při křtu potomka klatovského měšťana přítomna také urozená paní Maxmiliána Gotfrýdka, rozená „Skadovská“ (tj. Kadovská?).⁶⁶ Jak se jmenoval a kde žil její manžel z rodu Gotfrýdů z Žebnice, není známo.

Závěr

Příslušníci rodu Gotfrýdů z Žebnice byli drobnou šlechtou, nevynikající ani slavnými činy, ani neoslňující velkým majetkem. O postavení rodu ve šlechtické obci se museli jeho přísluš-

níci dokonce soudit.

Gotfrýdové v předhusitské době získávají dvůr v Žebnici, o nějž o 180 let později právní kličkou a úskokem plaského opata přicházejí. Příslušníci této zchudlé větve rodu podle regionálního historika V. Kočky dokonce upadají do poddanství, což je nevídaná věc. Možná se Václav Kočka zmýlil a nový držitel dříve gotfrýdovského majetku v Žebnici nebyl z gotfrýdovské šlechtické krve, ale jen přijal příjímí „po chalupě“.

Jiná rodová větev s náběhem na příjímí Bernášek se usazuje v královském městě Plzni. Někteří příslušníci rodu získali do zástavy určitá církevní zboží a zastávali funkce purkrabí, hejtmanů či správců na majetcích velkých feudálů.

Majetkově se vyvíjeli dva Gotfrýdové z Žebnice - v 16. století Kašpar

Bernášek z Žebnice, majitel statku Chotiměř a v 17. století Matěj Gotfrýd z Žebnice, nejbohatší obyvatel městečka Touškova a majitel statku Nevřeň, kde ovšem nesídlil.

Příslušníci rodu se často uchylovali do měst a městeček; naposledy se s Gotfrýdy setkáváme na počátku 18. století, ovšem další bádání jistě ještě přinese nové informace. Gotfrýdové možná postupně splynuli s měšťany. Gotfrýdy v Radnicích a na Klatovsku neumíme do rodové posloupnosti zařadit. Na konci 19. století bylo konstatováno, že rod je vymřelý.⁶⁷

Příspěvek o rodu Gotfrýdů z Žebnice dovoluje utvořit si ucelenější představu o osudech a živobytí drobné šlechty, jedné ze složek středověké a raně novověké společnosti v Království českém.

Poznámky:

Profous, A. - Svoboda, J.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny IV. Praha 1957, s. 819–820.

2) Sedláček, A.: Českomoravská heraldika část zvláštní. Praha 1925, s. 276.

3) Kolář, M.: Gottfried ze Žebnice. In: Ottův slovník naučný X. Praha 1896, s. 362.

4) Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae IV/1 (edice), s. 351–353.

5) Kočka, V.: Dějiny politického okresu Kralovického I. Kralovice 1930, s. 232.

6) Citace v pozn. 5, s. 232.

7) Tomek, W. W.: Dějepis města Prahy I. Praha s. a., s. 156, 225; dílo cit. v pozn. 5, s. 232.

8) Citace v pozn. 5, s. 232.

9) Citace v pozn. 5, s. 232–233.

10) Friedrich, G. (ed.): Desky dvorské Království českého VIII. Praha 1944, s. 186.

11) Citace v pozn. 5, s. 234–237.

- 12) Pazderová, A. (ed.): *Soupis poddaných podle vity z roku 1651 - Rakovnicko*. Praha 1996, s. 144.
- 13) Kočka, V.: *Dějiny politického okresu Kralovického II. Kralovice 1932*, s. 90.
- 14) Citace v pozn. 5, s. 199.
- 15) Citace v pozn. 13, s. 90.
- 16) Citace v pozn. 5, s. 236.
- 17) Strnad, J. (ed.): *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad II. Plzeň 1905*, s. 275, 297–298.
- 18) Emler, J. (ed.): *Výpisy z českých původních listin c. k. veřejné knihovny pražské*. In: *Archiv český VIII*. Praha 1888, s. 514.
- 19) Citace v pozn. 17, s. 347–348.
- 20) Citace v pozn. 17, s. 379.
- 21) Citace v pozn. 5, s. 236.
- 22) Chmelíř, V.: *Nižší šlechta v městech a městečkách centrálního Plzeňska v 17. a 18. století*. Diplomová práce FF UK 2009. Nепublikováno, elektronická verze bez paginace.
- 23) Doskočil, K. (ed.): *Berní rula 2 - popis Čech r. 1654 I*. Praha 1953, s. 469.
- 24) *Státní okresní archiv Plzeň-sever, fond Archiv Města Touškova, knih městských trhových kvatern kroupený, fol. 151–153, 160–160 v.*
- 25) Citace v pozn. 22.
- 26) Rožmberský, P.: *Dvory plaských cisterciáků*. Plzeň 1999, s. 10.
- 27) *Národní archiv v Praze, fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II, Řád cisterciáků Plasy, dostupné na www.monasterium.net.*
- 28) Citace v pozn. 26.
- 29) Vorel, J. (ed.): *Kaceřovský urbář z r. 1558*. Mariánská Týnice 1972, s. 12.
- 30) Citace v pozn. 13, s. 142.
- 31) Citace v pozn. 5, s. 236.
- 32) Citace v pozn. 13, s. 87.
- 33) Anderle, J. - Rožmberský, P.: *Tvrze Tlučná a Tlucná*. Plzeň 1997, s. 21.
- 34) Emler, J. (ed.): *Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých I*. Praha 1870, s. 320, 355.
- 35) Citace v pozn. 5, s. 199–200.
- 36) Sedláček, A.: *Hrady, zámky a tvrze Království českého IX*. Praha 1893, s. 125.
- 37) Emler, J. (ed.): *Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých I*. Praha 1870, s. 312.
- 38) Citace v pozn. 3.
- 39) Citace v pozn. 36.
- 40) Citace v pozn. 5, s. 200, 202.
- 41) Úlovec, J.: *Rejstřík dlužníků berně z roku 1579*. In: *Táborský archiv 7/1995-1996*. Tábor 1996, s. 161.

- 42) Citace v pozn. 36.
- 43) Poche, E. a kol.: Umělecké památky Čech I. Praha 1977, s. 88.
- 44) Muk, J. - Lancinger, L.: Blížejev, kostel sv. Martina. Stavebně historický průzkum. Praha 1992, s. 1, 8 (uloženo v archivu plán. dokumentace NPÚ ú. o. p. v Plzni).
- 45) Srovnej Procházka, Z.: Historické náhrobníky okresu Domažlice. Plzeň-Domažlice 1990, s. 14 a dílo cit. v pozn. 43.
- 46) Procházka, Z.: Historické náhrobníky okresu Domažlice. Plzeň-Domažlice 1990, s. 14.
- 47) Citace v pozn. 22.
- 48) Státní oblastní archiv v Plzni (dále SOA), fond Sběrka matrik (dále SM), fara Město Touškov, kniha 1, 1638 1643, 1646.
- 49) Citace v pozn. 48, 1644, 1645, 1646.
- 50) Archiv města Plzně, rejstřík k registratuře městské rady.
- 51) Citace v pozn. 22.
- 52) Doskočil, K. (ed.): Berní rula 2 - popis Čech r. 1654 I. Praha 1953, s. 469.
- 53) Citace v pozn. 3.
- 54) Citace v pozn. 22.
- 55) Citace v pozn. 48, 1644, 1646.
- 56) Státní okresní archiv Plzeň-sever, fond Archiv Města Touškova, knih městských trhových kvatern krogený, fol. 151–153, 160–160v.
- 57) Citace v pozn. 22.
- 58) Citace v pozn. 56, fol. 233–235.
- 59) Citace v pozn. 52.
- 60) Citace v pozn. 22.
- 61) Citace v pozn. 56, fol. 231.
- 62) Citace v pozn. 22.
- 63) Citace v pozn. 56, fol. 94, 167, 193v - 194.
- 64) Citace v pozn. 56, fol. 309.
- 65) SOA, SM, fara Radnice, kniha 1, fol. 161v, 13.
- 66) SOA, SM, fara Klatovy, kniha 2, s. 551.
- 67) Citace v pozn. 3.

Pamětník kožlanských událostí - starý strom kaštanu

K 20. říjnu 2011 - ke Dni stromů

Bohumil Vondrášek

Ne každé městečko se může pochlubit tak krásným mohutným a letitým kaštanem. Ten kožlanský stojí u silnice mezi poštou a dnešním obchodním domem a je dnes nejstarším kož-

lanským živým pamětníkem mnoha našich generací. Městečko Kožlany nikdy v minulosti nedostatkem zeleně netrpělo, neboť všichni představitelé obce, jak purkmistři, tak starostové

vždy důsledně dbali o výsadbu stromů a zeleně. A protože středem Kožlan probíhala kdysi hluboká rokle, kterou protékal kožlanský potok, byly její břehy osazovány krásnými topoly proti sesuvu půdy. Došlo i na výsadbu lip a kaštanů, za starosty Jana Klause pak vlašských ořešáků. Ve výsadbě však byly zastoupeny i další druhy stromů a dřevin, jasany, akáty, břízy, jasmíny, hlohy, střemchy i moruše. Ty byly na "druhé straně" za pivovarem a my na ně v době našeho dětství chodili. Vzácné stromy a keře byly vysázeny také v místech starého hřbitova u kostela panem farářem Gabrielem Jarmou, velkým včelařem a milovníkem přírody. Dodnes se tady nachází vzácný severoamerický oře-

chovec vejčitý (hikor), klokočí a několik dalších blíže neurčených dřevin. Mnoho stromů a dřevin muselo časem ustoupit nové úpravě městečka, když se zatrubňoval kožlanský potok, zavázela rokle a zakládaly nové parky, ale i výstavba obecního domu - pošty (1928), výstavba vily městského lékaře, dnešního zdravotního střediska (1929), sokolovny (1930) a nového obchodního domu (1991). Mnoho času uteklo, mnoho kožlanských rodů vymřelo, vystřídalo se mnoho generací. Jako svědci dávné minulosti nám dodnes v této lokalitě zůstávají například stará mohutná lípa za obchodním domem a u pošty krásný, majestátný kaštan. Oba stromy v objemu kmenu kolem

Pamětník kožlanských událostí - starý strom kaštanu u pošty v září 2011.

čtyř metrů. Památný kaštan byl vysazen jako mnoho jiných okrasných stromů a kaštanů někdy v době vrcholícího národního obrození v malém, malebném údolíčku na břehu kožlanského "horního rybníka", který se nacházel v místech dnešní pošty. Napájen vodou z kožlanského potoka a ze silných pramenů zprava od silnice, kde se scházela dospívající mládež a slavila máje. Zde na kládách u rybníka posedávala a zpívala mládež za vláhých letních večerů, na lavičce kolem kaštanu posedávali po práci sousedé z okolních doškových chaloupek. Pořádaly se tu různé slavnosti a hasičská cvičení, vyhrávala hudba, stavěly se stánky s občerstvením a čepovalo pivo z kožlanského pivovaru. Na lávce přes potok na druhou stranu posedávaly okolní děti jako vděční diváci a posluchači. Tam se loučily desítky rodin v druhé polovině 19. století při vystěhovalecké vlně do Ameriky se svými sousedy i milými, se kterými se pak již většinou nikdy neviděli.

Horní kožlanský rybník byl však koncem devatenáctého století každým rokem také zastávkou německých husopařů, kteří přijížděli do Čech po žních vykupovat husy. Do Kožlan přicházeli se svým hejnem od Chříče. To už měli většinou kolem tří set husí. Tady husy napájeli a nechali odpočinout a chodili zatím dům od domu a ptali se po husách. Husaři za husy dobře platili. Většinou jeden zlatý padesát až jeden zlatý sedmdesát krejcarů, ale někdy i zlaté dva. Klukům, kteří lidem od jara husy pásli, pak vypláceli za každý houf stříbrný dvacetník. (Kluci většinou pásli husy

několika majitelům). Po napití a vykoupaní pak navečer zaháněli husy na dvůr hořejší Štěrbojc hospody (čp. 65), kde husopaři přenocovali. Jeden starý husopar dokonce v Kožlanech zemřel a byl pochován na starém hřbitově u kostela. Husopaři pak hnali husy po noze přes Vysokou Libyni a Zač (Žatec) až za Krušné Hory do Němec. Kaštan byl však také bezprostředním pamětníkem vypuknutí 1. světové války v roce 1914, kdy se zde loučili mladí muži se svými kamarády a milenkami. Z této války se domů, do Kožlan nevrátilo třicet šest mužů.

Kaštan u pošty byl za první světové války také pamětníkem hladových bouří kožlanských žen, které šly průvodem demonstrovat do Kralovic na hejtmanství. Tři z vůdčích žen byly pak vyslýchány a perzekuovány a paní Šubrtová si pak ze strachu vzala dokonce život. Ale byl také pamětníkem likvidace kožlanského "hořejšího rybníka" v místech dnešní pošty a malebného údolí, které se táhlo směrem nahoru až daleko za dnešní sokolovnu. Údolí a rybník se začal zavážet a na jeho místě byla založena obecní školka ovocných a okrasných stromů. Podél břehů potoka byly vysázeny lísky a vrby, kde si kluci zjara řezali proutky na pomlázky a dělali písťalky. Byl však také pamětníkem konce první světové války v roce 1918 a zrodu samostatné Československé republiky, stejně jako různých sokolských a hasičských slavností. A když se po válce hledalo vhodné místo pro výstavbu obecního domu a pošty, byla školka ovocných stromků zrušena a na místě začaly přípravy

na výstavbu budovy (s bytem pro městského lékaře a jeho ordinaci, prostorami pro poštu a ještě bytem pro poštmistra a učitele).

Kaštan byl také pamětníkem položení základního kamene nové sokolovny v roce 1929 a zatrubnění potoka, kdy byla odstraněna kouzelná lávka se zábradlím s oboustrannými šikmými náběhy, po které chodili lidé z „druhé strany“ Kožlan ke studni s háčkami pro vodu. Na tomto místě bylo pak vybudováno hřiště pro míčové hry a k nácvičku veřejných, sokolských, župních, předšletových a šletových cvičení. V tu dobu se pod kaštanem u zdi pošty nachází v přístřešku také poslední útočiště starý poštovní krytý plechový přemalovaný dostavník ještě s prosvítající rakousko-uherskou orlicí, kterým se vozila pošta na Chříč. Později sloužil přístřešek ještě mnoho let pro dvoukolovou poštovní káru, s kterou jezdili listonoši pro poštu k vlaku.

Za druhé světové války byl pamětníkem stavění májů na hřišti a tančením České a Moravské Besedy - děvčat v krojích. Ale za heydrichiády, v roce 1941, byl strom kaštanu také pamětníkem rudých vyhlášek s černou, říšskoněmeckou orlicí a hákovým křížem, připíchnutých na jeho kmeni. Každým dnem oznamovaly nové a nové rozsudky smrti českých lidí. Za každý souhlas s atentátem na říšskoněmeckého protektora Reinharda Heydricha byl vynášen rozsudek trestu smrti. Další vyhlášky, oznamující rozsudky smrti při cestě do školy, byly pak na Vackojc vratech čp. 108. A koncem války byl také svědkem prchajících německých uprchlíků ze

zabraných území. Na "place" u sokolovny měli pravidelnou odpočinkovou zastávku. Byli to většinou venkovští lidé, zemědělci, kteří se svým skromným majetkem na vozech a potahy (zámožnější i s traktory) směřovali na západ. Po cestě sháněli potraviny pro děti výměnou za různé věci, ale nikdy nežebrali. Byli to slušní lidé.

Památný kaštan byl 10. května 1945 také svědkem příjezdu Rudé armády, která se v čase osvobození města utábořila právě pod kaštanem a také na hřišti u sokolovny. Jako kluci jsme ruským vojákům půjčovali svoje kola k projíždce za machorku a několik cigaret pro naše dědy a táty. Tabák a cigarety byly za války nedostatkovým zbožím, měly funkci nejpevnější měny, za kterou se nechalo pořídit téměř všechno. Zatímco někteří sedláci, handlíři prohlíželi jejich koně a nabízeli handl s přídatkem několika lahví vodky, někteří vojáci „sběratelé“ nám pak ukazovali s pýchou řadu hodinek (kořisti) na svých rukách. Byli to převážně všichni mladí lidé, ještě kluci, kteří museli již v tak mladém věku prožívat všechny hrůzy války. Setkání s nimi bylo tak radostné a příjemné, a proto jsme je vítali s otevřenou náručí a s kyticemi rozkvetlých šeříků.

Starý památný kaštan, který je dlouhá léta okrasou Kožlan a svědkem tolika událostí, však potřebuje také péči a pomoc. Rok od roku se mu očividně rozestupují stále více hlavní větve a sílí nebezpečí, že se při nejbližší vichřici úplně rozlomí. Jsme schopni zabránit zkáze tohoto mohutného, více než 200 let starého stromu?

Obsah

Vážení čtenáři	2
Upozornění na otevírací hodiny v knihovně	2
Zajímavosti obrazem	3
Za Václavem Jíchou	4
<i>/Irena Bukačová</i>	
Diamantová těla v Mariánské Týnici	6
<i>/Václav Podestát</i>	
Drobné památky v Kunějovicích	8
<i>/Jiří Fák</i>	
Gotfrýdové z Žebnice	10
<i>/Petr Rožmberský</i>	
Pamětník kožlanských událostí - starý strom kaštanu	21
<i>/Bohumil Vondrášek</i>	

ilustrace na obálce: Nynice. Barokní kaple sv. Kateřiny z let 1699–1701, postavená plaským, klášterním stavitelem M. Kondelem.

Publikace k prodeji

KOSTEL SV. PETRA A PAVLA V KRALOVICÍCH

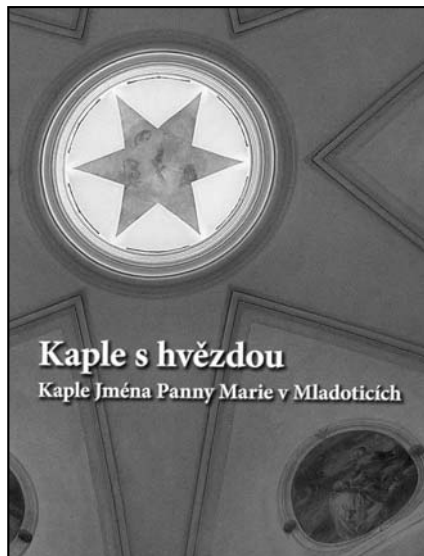
Text: Irena Bukačová

Vydalo Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici a Občanské sdružení Gryspek pro záchranu kostela sv. Petra a Pavla v Kralovicích ve spolupráci s Nadačním fondem Mariánská Týnice v roce 2010. Formát 145x209 mm
ISBN 978-80-87185-11-7
Cena Kč 150,-

KAPLE S HVĚZDOU KAPLE JMÉNA PANNY MARIE V MLADOTICÍCH

Text: Irena Bukačová

Foto: Dagmar Hamsíková,
Jindřich Kovařík, Václav Podestát
V roce 2010 vydal Nadační fond Mariánské Týnice, Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské

Kaple s hvězdou

Kaple Jména Panny Marie v Mladoticích

Týnici a obec Mladotice za podpory Plzeňského kraje ke 300. výročí vysvěcení kaple Jména Panny Marie v Mladoticích.

Formát 145x209 mm

ISBN: 978-80-87185-12-4

Cena Kč 50,-

PAMĚŤ KRAJINY I - VI

Již šestisvazkové dílo (nejnověji Útersko a Bezděrovsko) je věnováno drobným památkám vybraných regionů severního Plzeňska. Je katalogem památek, které zanechaly generace předků žijící zde po staletí.

Texty Irena Bukačová, Jiří Fák
Fotografie Jiří Fák, Václav Podestát,
Hedvika Smejkalová

Cena za každý díl 250 Kč.

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

- čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska -

*Vydává M&G v Mariánské Týnici. Redaktor Václav Podestát.
Adresa redakce: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici,
331 41 Kralovice, tel.: 373 396 410, e-mail: info@marianskatynice.cz, IČO: 368 563.*

Registrováno Ministerstvem kultury České republiky MK ČR E 12301.

*Cena jednoho výtisku pro předplatitele 10,- Kč, roční předplatně 40,- Kč a poštovné.
Vychází 4x ročně. ISSN 1801-0032.*